

FO 716-717

Royndarprent

Einiber og krákuber

Av øllum teimum gott 400 plantu-sløggunum, sum hoyra til villblómurnar í Føroyum, eru bert heilt fáar, sum eru trækendar. Tvær av hesum plantum eru baraldur og berjalyngur.

Vanligur baraldur

(*Juniperus communis* subsp. *alpina*)

Nú á døgum eru fleiri sløg av nálatrøum og runnum at síggja kring landið, hesi eru flest-øll innflutt og plantaði. Sostatt er baraldur einasta upprunaliga plantuslagið, ið er í ætt við nálatrøini. Summastaðni verða heitini "eini" og "einiber" nýtt um hesa plantu.

Baraldur er ein smávaksin runnur, sum er grønur alt árið. Nálirnar eru okkurt um 1 cm til longdar og ljóst grágrønar á liti. Baraldur er tvíbýlisplanta, t.v.s. at kall- og kvennblóman eru á hvør síni plantu. Kallblómu-skipanin er gul og avlong við mongum sáðberum. Kvennblómurnar eru grønar og lítið ásýnligar. Frukta er ein nærur rundur kongul, ið er búgvín eftir tvey ella trý ár. Fyrsta árið er kongulin grønur, men annað og triðja árið gerst hann bláur.

Eftir seinastu ístið var baraldur lutfalsliga vanligur kring landið. Men sum veðurlagið

gjørdist vátari, hvurvu baraldarunnarnir meir og meir. Fyri 5000 árum síðani vendi gongdin, og vakstrarlíkindini gjørdust aftur góð hjá baraldi. Nógvastaðni eru greinapetti av baraldi at finna í jarðløgum frá hesum tíðarskeiði. Umleið ár 600 fyri okkara tíðarrokning gjørdist veðurlagið alsamt vátari, og baraldur kom í støðuga afturgongd. Hendan afturgongdin øktist, tá ið fólk komu til landið, og í dag er upprunaligur baraldur bert á Svínøi og heilt fáa aðra staðni kring landið.

Av tí at baraldur er so smávaksin, kann hann illa brúkast til timbur. Aðrir hættir eru tó at gagnnýta baraldin. Í Føroyum hevur hann verið nýttur til at roykja kjøt við, og við víkingaútgrevsturin í Kvívík varð komið fram á eitt slag av reipi, sum var snarað úr baraldsviði.

Berini, sum í roynd og veru ikki eru ber, men konglar, verða eisini brúkt sum kryddari og heilivágur. Eitt nú hevur ginn sín serstaka smakk frá óbúnum baraldarberum.

Berjalyngur (*Empetrum nigrum*)

Berjalyngur er ein dvøgrunnur, sum er vanligur at finna kring landið. Serliga væl

Krákuber
Mynd: Marita Gulkleit

veksur hann á turrum heiðalendi og er eisini millum vanligastu plantur á lyngheiðum. Eins og við baraldi, so er berjalyngur veturgrönur, t.v.s. bløðini verða verandi á plantuni í gjögnum veturin.

Tvey undirsløg av berjalyngi vaksa í Føroyum: Vanligur berjalyngur (*Empetrum nigrum* subs. *nigrum*) og tvíkynjaður berjalyngur (*Empetrum nigrum* subs. *hermaphroditum*). Tvíkynjaður berjalyngur finst kring alt landið, meðan tann vanligi berjalyngurinn bert er funnin á Streymoy og í sunnaru helvt av landinum. Í okkara grannalondum fyri eystan veksur vanligur berjalyngur bert í Finnlandi, Danmark og Suðursvøriki, men tvíkynjaður berjalyngur veksur í Finnlandi og meginpartinum av Svøriki og Noregi.

Tvíkynjaður og vanligur berjalyngur líkjast nógv, men ein avgerandi munur er, at vanligur berjalyngur er tvíbýlisplanta, eins og vanligur baraldur. Tvíkynjaður berjalyngur afturímóti hevur, sum heitið sigur, tvíkynjaðar blómur.

Greinarnar á vanligum berjalyngi eru krúpandi og lítið greindar. Við rondina á runnum eru greinarnar rótfestandi, og tí er vanligur berjalyngur meiri lágvaksin enn tvíkynjaður berjalyngur, hvørs greinar standa meir upp í rógv.

Tær fyrstu ljósareyðu blómurnar byrja at vaksa fram um apríl-mai og í juli-august eru vælkendu skyggjandi svørtu krákuberini búgvín. Tey búnu berini smakka væl hjá bæði fólk og djórum, og júst hetta er umráðandi, tá fræini skulu spjaðast. Til dæmis tá fuglur etur berini, gongur nakað av tíð áðrenn fræini eru komin í gjögnum sodningarleiðina á fuglinum. Hesa tíðina hevur hann helst eisini fôrka seg burtur frá berjalynginum, og soleiðis verða fræini borin við fuglinum yvir stórri øki.

Gamalt er at henta krákuber og brúka tey antin rá ella kóka til greyt ella súltutoy.

Jana Mikkelsen